

**YOSHLAR MA'NAVIY-AXLOQIY TARBIYASIDA IJTIMOIIY
ISHNING PROFILAKTIK YONDASHUVLARI VA SAMARALI
MEXANIZMLARI**

Zamonova Kamola Orif qizi

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti

1-bosqich magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada yoshlar ma'naviy-axloqiy tarbiyasini shakllantirish jarayonida ijtimoiy ishning profilaktik yondashuvlari, ularning mazmun-mohiyati hamda samaradorligini ta'minlovchi omillar tahlil qilinadi. Zamonaviy jamiyatda yoshlarning ijtimoiylashuvi jarayoniga ta'sir etuvchi omillar ko'lamini kengayib borayotgan bir sharoitda ularning axloqiy qarashlari, ijtimoiy mas'uliyati, huquqiy va fuqarolik madaniyatini rivojlantirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Maqolada ijtimoiy ish mutaxassislarining yoshlar bilan individual va guruhli ishlash, muammoli vaziyatlarni erta aniqlash, ijtimoiy xavf omillarini bartaraf etish, oilaviy va ta'lim muhitini sog'lomlashtirish hamda yoshlarni ijtimoiy faoliyatga jalb etishdagi imkoniyatlari yoritilgan. Shuningdek, profilaktik faoliyatning manzilliligi, individual yondashuv, oila-ta'lim muassasasi-mahalla hamkorligi, psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlash va raqamli kommunikatsiya vositalaridan foydalanish yoshlar bilan ijtimoiy ish samaradorligini oshiruvchi asosiy omillar sifatida asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: yoshlar, ma'naviy-axloqiy tarbiya, ijtimoiy ish, profilaktika, ijtimoiylashuv, ijtimoiy mas'uliyat, qadriyatlar, yoshlar siyosati, ijtimoiy xizmat, individual yondashuv.

KIRISH

Bugungi globallashtirish va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari jadal rivojlanayotgan davrda yosh avlodning dunyoqarashi, xulq-atvori va qadriyatlar tizimida sezilarli o'zgarishlar kuzatilmoqda. Yoshlarning turli axborot

manbalaridan foydalanish imkoniyatlarining kengayishi bir tomondan ularning bilim va dunyoqarashini boyitayotgan bo'lsa, ikkinchi tomondan turli salbiy axborotlar, begona g'oyalar, ijtimoiy bosim va destruktiv xatti-harakatlar ta'siriga tushish ehtimolini ham oshirmoqda. Shu sababli yoshlar o'rtasida ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni shakllantirish faqat tarbiyaviy tadbirlar bilan cheklanib qolmasdan, tizimli va profilaktik ijtimoiy ish mexanizmlarini takomillashtirishni talab etadi. Axloqiy qadriyatlar insonning jamiyatdagi xulq-atvorini belgilovchi muhim ma'naviy mezonlardan biridir. Halollik, adolat, mas'uliyat, insonparvarlik, kattalarga hurmat, kichiklarga g'amxo'rlik, vatanparvarlik, bag'rikenglik va o'zaro hurmat kabi qadriyatlarning yoshlar ongida qaror topishi ularning ijtimoiy hayotga muvaffaqiyatli moslashuviga xizmat qiladi. Mazkur jarayonning samaradorligi esa oila, ta'lim muassasasi, mahalla, tengdoshlar guruhi, ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy xizmatlarning hamkorlikdagi faoliyatiga bevosita bog'liq.

Ijtimoiy ishning muhim vazifalaridan biri mavjud muammoni bartaraf etish bilangina cheklanmay, uning yuzaga kelishining oldini olishdir. Shu nuqtayi nazardan profilaktik ijtimoiy ish yoshlar bilan ishlashning istiqbolli yo'nalishlaridan biri sifatida namoyon bo'ladi.

Mavzuning dolzarbligi

Yoshlar hayotida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan ijtimoiy muammolarni erta aniqlash va ularning oldini olish jamiyatning barqaror rivojlanishi uchun muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, ijtimoiy moslashuvda qiyinchilikka duch kelayotgan, oilaviy nizolar, tengdoshlar bosimi, ta'limdagi muammolar yoki ijtimoiy qo'llab-quvvatlashning yetishmasligi kabi omillar ta'sirida qolayotgan yoshlar bilan profilaktik ishlarni kuchaytirish zarur.

Profilaktika tushunchasi ijtimoiy ish nuqtayi nazaridan muammoni sodir bo'lgandan keyin bartaraf etishdan ko'ra, uning sabab va shart-sharoitlarini oldindan aniqlash hamda salbiy oqibatlarining yuzaga kelishiga yo'l qo'ymaslikni anglatadi. Bunday yondashuv yoshlarning ehtiyojlarini o'rganish, xavf omillarini

<https://conferns.com/>

aniqlash, mavjud resurslardan samarali foydalanish va shaxsning ijtimoiy salohiyatini rivojlantirishga qaratiladi.

Yoshlar ma'naviy-axloqiy tarbiyasida ijtimoiy ishning o'rni

Ijtimoiy ish inson va jamiyat o'rtasidagi munosabatlarni uyg'unlashtirishga qaratilgan kasbiy faoliyat sifatida yoshlarning ijtimoiylashuv jarayonida muhim o'rin egallaydi. Ijtimoiy ish mutaxassisi yoshlarning muammolarini aniqlash, ularning ijtimoiy ehtiyojlarini baholash, tegishli xizmatlarga yo'naltirish, maslahat berish va zarur hollarda boshqa mutaxassislar bilan hamkorlik qilish orqali ularning ijtimoiy farovonligini qo'llab-quvvatlaydi.

Yoshlar bilan ishlashda ijtimoiy ishning tarbiyaviy jihatida ham alohida ahamiyatga ega. Chunki yosh shaxsning axloqiy qarashlari faqat nazariy bilimlarni egallash orqali emas, balki real hayotiy vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilish, o'z xatti-harakatining oqibatlarini anglash, boshqalarning huquq va manfaatlarini hurmat qilish jarayonida shakllanadi. Shuning uchun ijtimoiy ish jarayonida yoshlarni tayyor stereotiplarga moslashtirish emas, balki ularda mustaqil fikrlash, mas'uliyatli tanlov qilish va ijtimoiy muammolarga ongli munosabat bildirish ko'nikmalarini rivojlantirish muhimdir.

Profilaktik ijtimoiy ishning asosiy mexanizmlari

Yoshlar ma'naviy-axloqiy tarbiyasini kuchaytirishda profilaktik ijtimoiy ish bir nechta o'zaro bog'liq mexanizmlarga asoslanadi.

Birinchidan, **erta diagnostika mexanizmi** muhim ahamiyat kasb etadi. Yoshning xulq-atvoridagi salbiy o'zgarishlar, ijtimoiy aloqalarning qisqarishi, ta'limga qiziqishning pasayishi, oilaviy yoki tengdoshlar bilan bog'liq nizolarni o'z vaqtida aniqlash profilaktik yordamni samarali tashkil etish imkonini beradi.

Ikkinchidan, **individual yondashuv** yoshlar bilan ishlashning muhim shartidir. Har bir yoshning oilaviy sharoiti, qiziqishlari, xarakteri, ijtimoiy muhiti

va ehtiyojlari turlicha bo'lganligi sababli barcha yoshlar uchun bir xil profilaktik tadbirni qo'llash kutilgan natijani bermasligi mumkin.

Uchinchidan, **ijtimoiy maslahat va psixologik qo'llab-quvvatlash** yoshlarning muammoli vaziyatlardan konstruktiv chiqib ketishiga yordam beradi. Suhbat, maslahat, trening, mediatorlik va guruhii mashg'ulotlar orqali yoshlarning o'z his-tuyg'ularini anglash, muammoni tahlil qilish va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatlarini rivojlantirish mumkin.

To'rtinchidan, **oila bilan hamkorlik** profilaktikaning samaradorligini oshiradi. Chunki yoshning axloqiy qadriyatlari, avvalo, oilaviy munosabatlar va kundalik tarbiya jarayonida shakllanadi. Ota-onalar bilan hamkorlikda tarbiyaviy muhitni tahlil qilish, oiladagi kommunikatsiyani yaxshilash va yoshning ehtiyojlarini to'g'ri anglash muhim natija beradi.

Beshinchidan, **yoshlarni ijtimoiy faoliyatga jalb etish** profilaktikaning samarali vositalaridan biridir. Ko'ngillilik, jamoatchilik loyihalari, ekologik aksiyalar, xayriya tashabbuslari, madaniy-ma'rifiy tadbirlar va yoshlar tashkilotlari faoliyatida ishtirok etish yoshlarning ijtimoiy mas'uliyatini kuchaytiradi.

Ijtimoiy ish samaradorligini oshirish omillari

Yoshlar bilan olib boriladigan profilaktik ijtimoiy ishning samaradorligi bir qator tashkiliy, pedagogik va ijtimoiy omillarga bog'liq.

Avvalo, ijtimoiy ishning **manzilliligi** ta'minlanishi kerak. Yoshlarning real ehtiyojlarini o'rganmasdan tashkil etiladigan umumiy tadbirlar ko'pincha kutilgan samarani bermaydi. Shu sababli ijtimoiy diagnostika natijalariga asoslangan individual va guruhii dasturlarni ishlab chiqish maqsadga muvofiq.

Keyingi muhim omil — **idoralararo hamkorlik**. Yoshlar bilan bog'liq muammolar ko'pincha faqat bitta tashkilot doirasida hal etilmaydi. Shu bois ta'lim muassasalari, mahalla, ota-onalar, psixologlar, ijtimoiy xizmatlar va boshqa

tegishli tashkilotlarning hamkorligi yagona profilaktik tizimni shakllantirishga yordam beradi.

Yana bir muhim omil — **ijtimoiy ish mutaxassislarining kasbiy kompetensiyasi**. Mutaxassis nafaqat ijtimoiy xizmat ko'rsatish usullarini, balki yoshlar psixologiyasi, konfliktologiya, kommunikatsiya, mediatsiya va raqamli texnologiyalardan foydalanish ko'nikmalarini ham egallagan bo'lishi zarur.

Shuningdek, **raqamli kommunikatsiya vositalaridan oqilona foydalanish** yoshlar bilan profilaktik ishlarni yangi bosqichga olib chiqishi mumkin. Onlayn maslahat, anonim murojaat imkoniyatlari, elektron so'rovnomalar, ma'rifiy kontent va interaktiv platformalar yoshlarning ijtimoiy xizmatlarga murojaat qilish imkoniyatini kengaytiradi.

Zamonaviy profilaktik yondashuvlarning istiqbollari

An'anaviy profilaktik tadbirlardan farqli ravishda zamonaviy ijtimoiy ish yoshni muammoga ega shaxs sifatida emas, balki o'z salohiyati va resurslariga ega bo'lgan faol subyekt sifatida ko'rishga intiladi. Bunday yondashuv yoshlarning kuchli tomonlarini aniqlash va rivojlantirishga asoslanadi.

Masalan, yoshlarning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etishning o'zi yetarli emas. Ularni tadbirlarning bevosita tashkilotchisi va tashabbuskori sifatida jalb qilish yanada yuqori natija berishi mumkin. Bunda yosh o'zini jamiyat uchun muhim shaxs sifatida his qiladi, tashabbuskorlik va mas'uliyatni o'rganadi.

Shuningdek, profilaktik ishlarni faqat salbiy xatti-harakatlarning oldini olish bilan bog'lash ham to'g'ri emas. Profilaktikaning ijobiy modeli yoshlarning bilim olish, kasbiy rivojlanish, ijodkorlik, sport, volontyorlik va jamoatchilik faoliyatidagi imkoniyatlarini kengaytirishni ham nazarda tutadi.

Xulosa

Yoshlarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasini takomillashtirishda ijtimoiy ishning profilaktik yondashuvi muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. Yoshlar o'rtasida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan ijtimoiy muammolarni erta aniqlash, ularning sabablarini tahlil qilish va individual ehtiyojlardan kelib chiqib profilaktik choralarni belgilash salbiy holatlarning oldini olish imkonini beradi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, yoshlar ma'naviy-axloqiy qadriyatlarini shakllantirishda faqat tarbiyaviy targ'ibotga tayanish yetarli emas. Ushbu jarayonda ijtimoiy diagnostika, individual maslahat, psixologik qo'llab-quvvatlash, oilaviy hamkorlik, tengdoshlar bilan konstruktiv muloqot, volontyorlik va jamoatchilik faoliyatiga jalb etish kabi mexanizmlardan kompleks foydalanish zarur. Ijtimoiy ish samaradorligini oshirish uchun esa, avvalo, yoshlarning real ehtiyojlariga asoslangan manzilli xizmatlarni rivojlantirish, mutaxassislarining kasbiy kompetensiyasini oshirish, ta'lim muassasasi–oilā–mahalla hamkorligini mustahkamlash va raqamli imkoniyatlardan oqilona foydalanish maqsadga muvofiq. Eng muhimi, profilaktik ijtimoiy ish yoshlarni faqat mavjud muammolardan himoya qiluvchi mexanizm sifatida emas, balki ularning ijtimoiy faolligi, mustaqil fikrlashi, mas'uliyati va ijobiy hayotiy pozitsiyasini shakllantiruvchi rivojlantiruvchi tizim sifatida qaralishi lozim. Ana shundagina yoshlarning ma'naviy-axloqiy qadriyatlari barqaror shakllanib, ularning jamiyat taraqqiyotidagi faol ishtiroki uchun mustahkam zamin yaratiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. — Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. — Toshkent: O'zbekiston, 2021.
3. O'zbekiston Respublikasining “Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida”gi Qonuni.

4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston — 2030" strategiyasi to'g'risidagi hujjatlari.
5. G'oziev E.G'. Umumiy psixologiya. — Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti.
6. Mavlonova R., To'rayeva O., Xoliqberdiyev K. Pedagogika. — Toshkent: O'qituvchi.
7. Холостова Е.И. Социальная работа: учебник. — Москва: Дашков и К, 2018.
8. Фирсов М.В., Шапиро Б.Ю. Психология социальной работы. — Москва: Академия, 2019.
9. Сафронова В.М. Прогнозирование, проектирование и моделирование в социальной работе. — Москва: Академия.
10. Андреева Г.М. Социальная психология. — Москва: Аспект Пресс.